

що збереглися на балтських землях, а також про звуковий світ литовського некрокульту. Альгірдас Віжінтас (Вільнюс) розкрив проблему етногенезу литовської інструментально-ансамблевої музики сутартінес, яка виконується одноцілковими закритими флейтами різної довжини. Інна Назіна (Мінськ) присвятила свій виступ функції музичних інструментів та інструментальної музики в комплексі білоруських різдвяних обрядів, сконцентрувавши, зокрема, увагу на створенні звукових партитур цих обрядів. Галина Тавлай (Мінськ) підняла питання про локальні впливи пісенно-обрядової традиції на інструментальну культуру Північної Білорусі (зона Білоруського Поозер'я). В доповіді молодого дослідника з Києва Романа Яненка йшлося про сучасний стан музичного інструментарію на теренах Волинського Полісся.

Після кожного робочого дня сесії відбувалися наукові дискусії, які завершувалися концертами польської традиційної інструментальної музики у виконанні як її носіїв, так і вторинних колективів — молодих музикантів Любліна. Один з вечорів був присвячений латинській традиційній музиці, яку репрезентував дослідник з Риги Валдіс Миктупавелс.

Натхненній і насиченій роботі наукового зібрання допомагали обладнаний сучасною фоно- та відео-технікою конференц зал і затишні інтер'єри старовинного палацу князів Чарторизських. Високому рівню організації сесії, гостинності й чіткості в її роботі учасники завдячують пані Моніці та шановному пану Яну, які взяли на себе всі труднощі — від побутових і робочих питань до суто науково-практичних.

Думаємо, що Україна, яка зберегла багату традиційну інструментальну культуру і заклала фундаментальну етномузикологічну й етноінструментознавчу базу силами таких видатних вчених, як К. Квітка, Ф. Колесса, Г. Хоткевич, С. Людкевич, і їх продовжувачів, сучасних фольклористів В. Гошовського, М. Гордійчука, С. Гриши, А. Іваницького, І. Мацієвського, Б. Луканюка, О. Мурзіної, Є. Єфремова тощо, гідна підтримати ідею проведення міжнародних форумів з етноінструментознавчих питань і організувати подібну акцію на тій частині своєї території, де найбільш яскраво і дотепер функціонує традиційна народна інструментальна музика.

Надія СУПРУН

Рівне

ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ АВГУСТИ КОХАНОВСЬКОЇ

Для українського мистецтва кінця XIX століття було характерно захоплення традиціями народної творчості й намагання багатьох видатних художників-професіоналів проникнути у суть поетичних ідеалів народу. Цьому сприяли розвиток визвольного руху і зростання національної самосвідомості, створення у 1898 році у Львові "Товариства для розвою руської штуки" за ініціативою Івана Труша і Юліана Панісевича. Діяльність товариства, зокрема виставки, сприяли пошвавленню мистецького життя на західних землях України, зростав інтерес до вивчення давніх пам'яток мистецтва, етнографії та фольклору. Зацікавлення народним побутом, народними типами, етнографічними особливостями, національним орнаментом, декоративним розписом, різьбленням, гончарством є прикметою українського мистецтва другої половини XIX — початку XX ст. Під впливом народної стихії відбувалися суттєві зміни в художній свідомості митців. Характерною прикметою того часу були заходи до збереження і подальшого розвитку народних промислів, заснування

майстерень та училищ, колекціонування творів українського народного мистецтва, організації спеціальних виставок та поява мистецтвознавчих досліджень і публікацій.

У Чернівцях, як і в інших областях України, на рубежі століть виникають творчі організації, зокрема "Товариство прихильників мистецтва", влаштовуються щорічні художні виставки, відкриваються художні школи, засновуються музеї (крайовий, церковного мистецтва, ремесел). В умовах Австро-угорської монархії існував на той час ряд періодичних видань, що публікували розвідки з етнографії. Відомі імена австрійських дослідників Р. Кайндля, Кольбенайзера, Д. Данна, які значну увагу приділяли вивченню життя і побуту населення багатонаціональної імперії. Зокрема, "Австрійський журнал з етнографії" постійно друкував статті відомих етнографів. В цьому виданні виступала українська художниця Августа Кохановська (1868—1927), яка znana в історії українського мистецтва як графік, живописець та етнограф. Августа Кохановська на Буковині, як сестри Олена та Ольги Кульчицькі в Галичині, звернула

увагу громадськості на українське народне мистецтво, його красу, національну неповторність, наукову та естетичну цінність. Воно було для художниці животворним джерелом натхнення для багатьох сюжетних композицій.

Життя Августи Кохановської було тісно пов'язане з видатною українською письменницею Ольгою Кобилянською. Їх особиста та творча дружба почалася з юнацьких років і тривала протягом життя. Це спілкування вплинуло на формування її особистості, визначило її інтерес до простого народу (особливо гуцулів). Родина Кохановських була однією з найосвіченіших у Кімполунзі (Південна Буковина), де народилася і провела юнацькі роки художниці. Про Августи згадувала у своїй автобіографії Ольга Кобилянська: "...Дім старости Кохановського, батька малярки і приятельки моєї, панни Августи Кохановської, що хоч і не українка, а знімчена полька перша з буковинських малярок задержалася коло буковинської і переважно гуцульської орнаментики і була моєю найкращою товаришкою в різних найнебезпечніших прогулянках по горах"¹.

Живлячись з невичерпних джерел народного мистецтва Августа Кохановська створила численні твори, в яких прагнула відтворити характер і мрії народу. В її рисунках, етюдах знаходимо образи гуцульських селян, сцени народного побуту і звичаїв, мальовничу красу народного одягу та архітектури, і захоплюючі краєвиди рідної землі. Як наслідок подорожей А. Кохановської по Карпатах виникли відомі твори "Повернення гуцулів з ярмарку" (1906), "Старий гуцул" (1910), "Різдво" (1911), "Гуцул з сапою", "Гуцули в дорозі" (кінець XIX — початок XX ст.) тощо. Участь А. Кохановської у виставках у Львові, Відні, Чернівцях сприяє визнанню її поза межами батьківщини.

У 1890 році художниця звертається до редакції журналу "In der schönen Blauen Donau" ("На прекрасному Голубому Дунаї") з етнографічною статтею "Образи і історія з наших гір". Відомостей про те, чи була вона надрукована немає. Але в 1898 році австрійському етнографічному журналі була надрукована стаття "Румунські селянські будинки на Буковині" з власними ілюстраціями А. Кохановської: "Ткаля за селянськими кросами", "Румунська, селянська хата у Валає-сяка", "Брама румунської селянської хати в Кімполунзі"². Згодом були опубліковані статті "Вівчар у буковинських Карпатах" та "Буковинські ярмарки"³.

Августина Кохановська виконала численні зарисовки буковинського народного

одягу та архітектури для дослідження "Про народне будівництво Буковини". У статті "З життя вівчарів на Буковині"⁴ автор досить докладно описує життя і побут чабанів, чудову природу Карпат. Але це не просто сухий документальний виклад вражень, у кожному рядку виявляється поетична особистість художниці. Це спостерігаємо в описі вівчарів: "Пастухи — це мускулісти, рухливі, витривалі, загартовані люди, мужні, звичні до тяжкої праці, загартовані погодою. Вони сплять на мокрій землі, вкриваючись ялиновими гілками, часто просто неба, дають відсіч силі диких звірів"⁵. З цього опису постає образ мужньої людини, відтворений художницею в етюді "Портрет гуцула" (картон, олія, кінець XIX — початок XX ст.). Поряд з описами побуту художниця подає народні оповіді, легенди з життя гуцулів. Детально описує вона заняття вівчарів, одяг гуцулів, чабанів. "Одяг у пастухів майже такий, як і у селян наших гір, наприклад, південні румуни носять кожухи з підіткнутим подолом, саморобні шкіряні постолі, штани з грубого натурального фарбованого неваляного сукна, шкіряну сумку через плече, короткий кожухок, велику лляну сорочку, підбиту хутром, щоб захищати тіло від поривів вітру та сирості"⁶.

Подані відомості яскраво ілюструють зарисовки народного одягу, жанрові композиції, виконані в різноманітних графічних та живописних техніках. Тут визначилася зацікавленість А. Кохановської буденним життям і побутом населення Гуцульщини, його звичаями, традиціями, матеріальною культурою. Більшості творам переважно етюдного плану, притаманні ширість та безпосередність життєвих вражень. Серед творів на народну тематику, що зберігаються в колекції музею, виділяється довершеністю "Портрет літньої жінки" (папір, олія, кінець XIX — початок XX ст.), в якому художниця створила привабливий образ літньої жінки. Стриманим приглушенням колоритом автор підкреслює поетичність образу. В іншому ключі вирішений портрет "Жінка в перемітці" (папір, олія, кінець XIX — початок XX ст.), що являє собою погрудне зображення жінки-селянки в колоритному національному головному уборі. Оригінальний за колірним вирішенням, в поєднанні з сміливою широкою манерою письма твір позначений впливом імпресіоністичного живопису.

Справжнім романтиком виступає А. Кохановська в описах природи: "...В ці дні верховина горда Пітрілі Домней майже не проглядається, густий туман пробігає над нею, він мандрує хвилями, що збігають в

долину. Верхівки могутніх сосен виглядають як матові силуети”⁷.

В цих картинах відчутна спільність з творами Ольги Кобилянської, яка в новелі “Битва”, одній з перших в українській літературі, виступає як майстер пейзажу в прозі. У “Зимовому пейзажі” (папір, темпера, кінець XIX — початок XX ст.) природа відтворена в романтичному ключі. Захоплюють поєднання контрастних кольорів та динаміка композиції, як уособлення життєвих вражень, що виникли від постійного спілкування із споконвічною незаймаючою природою Карпат.

Цінним матеріалом для дослідників народного мистецтва є публікація А. Кохановської “Писанки в Буковині та Галичині”⁸. На початку статті, розповідаючи про писанку як витвір народного мистецтва та своєрідний оберіг, автор намагається підкреслити її мистецьку вартість та наголошує на подібності писанкових орнаментів з іншими видами народного мистецтва: килимарством, вишивкою, різьбленням, підкреслює сталість традицій, що передаються з покоління в покоління: “...так цей народний майстер, що розписує і розмальовує яйця, часто зустрічаються дуже красиві, сповнені смаку розмальовки. Узори передаються у спадок, як передаються і вишивки. Звичайно, це декілька жінок в селі, котрі володіють цим мистецтвом: при цьому вміло поєднують рисунок і фарби. Знаходимо певну спорідненість між писанками і узорами вишивок, килимів у кожному селі, на певній території”⁹. Августа Кохановська підкреслює відмінність гуцульських писанок від зразків з Подністров’я і румунських. Описуючи технологію розпису, вона розповідає про натуральні барвники, їх походження, називає кольори писанок. Дуже докладно описує візерунки писанок, зупиняючись на зразках з Виженки, Берегомета, Рівні. Поруч з текстом подані зарисовки орнаментів з позначенням місцевості, що надає можливість порівняти описи із зовнішнім виглядом писанки, виявити подібність, навіть ідентичність малюнків та сучасних писанок. Спорідненість спостерігається навіть у назвах орнаментів, наприклад, місцеву назву “заячі вуха”. Багато уваги приділяє художниця опису мотивів “хрест” у різних

варіантах та “зірку”, яка є різновидом розетки або солярного знаку. Описуючи малюнки на писанках, часто звертає увагу на крапки, що виступають на тлі, даючи їм назву “павичеві очі”. Наголошуючи на особливій цінності гуцульських писанок, А. Кохановська порівнює їх із зразками з рівнинних сіл: “Вони зовсім іншого типу, із зображенням квітів, фарби відрізняються від перших (гуцульських), відрізняються одразу і від тих, які розписують румуни. Вони нагадують зразки їхніх сорочок і хустинок. Тут відсутній розподіл, тонкі лінії”¹⁰. В кінці статті вона описує писанки з Галичини, називаючи їх найкрасивішими і найшляхетнішими.

Знайомство з художницею-етнографом висвітлює в іншому ракурсі талант всебічно обдарованого митця, дає змогу торкнутися витоків творчості однієї з представниць творчої інтелігенції Буковини. Августа Кохановська своїми творами стверджувала унікальність культури українського народу і водночас визначала його єдність з культурами інших слов’янських народів.

Олена ГУЖВА

¹ Кобилянська Ольга. Твори в 5 томах. — К., 1963. — Т. 5. — С. 232.

² Kochanowska Auguste. Румунські селянські будинки на Буковині // Zeitschrift für österreichische Volkskunde. — Річник IV. — Wien. — 1902.

³ Kochanowska Auguste. Der Schafhirt der Bukowinder Karpathen // Zeitschrift... — VII Jahrgang. — Wien. — 1902; Kochanowska Auguste. Bukowinaer Jahrmäkte // Zeitschrift... — XIV Jahrgang. — Wien. — 1908.

⁴ Там само. — С. 108.

⁵ Kochanowska A. Aus dem leben der Schafhirten in der Bukowina // Zeitschrift... — XX Jahrgang. — Wien. — 1914.

⁶ Там само. — С. 110.

⁷ Там само. — С. 112.

⁸ Там само. — С. 158.

⁹ Kochanowska A. Osterreier in der Bukowina und Cializien // Zeitschrift... — V Jahrgang. — Wien. — 1899.

¹⁰ Там само. — С. 160; Історія українського мистецтва. — Т. 4. — Кн. 2. — К.: УРЕ, 1970. — С. 5—10; Пам’юк Е. Особиста та творча дружба двох митців пера і пензля — О. Кобилянської і А. Кохановської // Архів літературно-меморіального музею О. Кобилянської. — Чернівці, 1969.